

Intra/extra

In de overzichtspublicatie 'BMA / man of thoughts' van gewezen Brussels Bouwmeester Olivier Bastin wordt het gevangenisdorp Haren gepresenteerd als een humaan alternatief voor onze klassieke gevangenisinstellingen. De lichtvoetige tekst is symptomatisch voor de manier waarop een eeuwenoude strafpraktijk van afzonderen, opsluiten en beveiligen vandaag in een nieuw licht verschijnt.

Nochtans bestond de hoop om met de nieuwe gevangenis van Haren te komen tot een moderne, humane vrijheidsberoving. Het roept ook de vraag op wat de functie van de Brussels Bouwmeester is en kan zijn, nu de rol van de architect beperkt wordt tot onderaannemer van een consortium.

muros

kanttekeningen bij een gevangenisdorp

GIDEON BOIE EN FIE VANDAMME [BAVO]

Dit artikel is een kritische commentaar van de auteurs in de vorm van een reeks voetnoten bij de betreffende projectnota, die in de publicatie 'bMa/man of thoughts' werd gepubliceerd.

* **PROGRAMMA** *'Het nieuwe gevangeniscomplex in Haren vervangt de gevangenissen van Sint-Gillis, Vorst en Berkendael.'* De bestaande gevangenissen in Brussel worden gecentraliseerd en uitgebreid met enkele extra detentiefaciliteiten. Het complex zal in totaal plaats bieden aan niet minder dan 1.190 gedetineerden. Acht entiteiten worden opgetrokken: twee arresthuizen (306 plaatsen), strafhuis mannen (224), open vrouwegevangenis (60), gesloten vrouwegevangenis (100), jongereninstelling (30), forensisch psychiatrisch centrum (144) en voorziening voor beperkte detentie (20). Daarbij komt een centraal gebouw voor ontvangst, administratie en raadzaal alsook werkplaatsen en technische gebouwen. Alle gebouwen worden samengebracht binnen één perimenter met één centrale toegang.

* **LOCATIE** Voor deze operatie werd een terrein van circa 18 hectare gevonden op een van de weinige grondreserves in het Brussels Gewest – de zone tussen de NAVO-terreinen en de grens met het Vlaams Gewest. Het betreft de oude Wanson-site, ingesloten door de spoorweg, Woluwelaan, Haachtsesteenweg en Witloofstraat. De ontsluiting was een groot discussiepunt aangezien de parking aan de Woluwelaan op Vlaams grondgebied ligt. Een eerste idee was een ontsluiting op Brussels grondgebied door een extra toegangsroutte te voorzien rechtstreeks naar de Haachtsesteenweg en parallel aan de Witloofstraat. Een andere mogelijkheid die werd overwogen was zelfs het verhuizen van de gevangenis naar Vlaams grondgebied, in het gebied rond de nationale luchthaven, maar omdat een arresthuis wettelijk binnen eenzelfde arrondissement moet gelokaliseerd worden, bleek dat niet haalbaar. De afgelegen locatie is hoe dan ook symptomatisch voor het aloude gebruik om gedetineerden naar de marge van de samenleving te verbannen. De beperkte voorzieningen in Haren maken een humanisering van de vrijheidsberoving erg moeilijk.

* **VORM** *'Het gevangenisontwerp formuleert een alternatief op de obligate Ducpétiaux1-typologie.'* In deze 19de-eeuwse typologie wordt een vleugelvormig cellencomplex centraal aangestuurd vanuit een toezichtskern. Het cellencomplex bestaat doorgaans uit een open galerij (met maximaal drie verdiepingen), waardoor elke beweging direct gecontroleerd kan worden. De centrale toezichtskern zorgt ook voor een concentratie van alle circulatie doorheen één punt. Niets daarvan in het nieuwe ontwerp voor Haren, dat het cellulaire complex opknijpt en kriskras over het terrein verspreidt. Hierdoor ontstaat de suggestie dat de gevangenis een natuurlijk gegroeid stedelijk weefsel is. Ook de cellencomplexen ondergaan een transformatie: ze worden verdeeld in kleinere leefgroepen van 30 cellen rondom een centrale leefruimte. Toch blijft het basisprincipe van Ducpétiaux binnen de nieuwe ruimtelijke structuur en architecturale typologie overeind. De nieuwe gevangenis heeft slechts één centrale toegangspoort. Alle verschillende doelgroepen (mannen, vrouwen, voorarrest, veroordeelden, forensisch psychiatrische patiënten, jongeren, etc.) en gebruikers (gedetineerden, bezoekers, personeel, advocatuur) moeten daarlangs. Ook in de interne organisatie van de gebouwen zien we per leefeenheid een centrale toezichtspost die drie leefgroepen met elkaar verbindt. Elke leefgroep bestaat uit een hoge, open en gemeenschappelijke leefruimte, omringd door drie galerijen met telkens tien celdeuren.

* **WETTELIJK KADER** *'Het ontwerp van het gevangenisdorp is gebaseerd op het concept van gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden.'* Hiermee wil het ontwerp tegemoet komen aan de geest van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden (2005): ook als gedetineerden van hun bewegingsvrijheid zijn beroofd, behouden ze alle rechten op sociaal contact, opleiding, arbeidskansen, recreatie, zelfexpressie, seksualiteit, enzovoort. Het ontwerp van het gevangenisdorp

1 E.A. Ducpétiaux (1804-1868) was een Belgisch journalist en, in de hoedanigheid van Algemeen Inspecteur van de Gevangenissen, hervormer van het Belgische gevangenisstelsel.